

Aini ja Reino Lagus

---

# Muistelmia Peltosalmen lapsuuskodistamme

1.11.2014

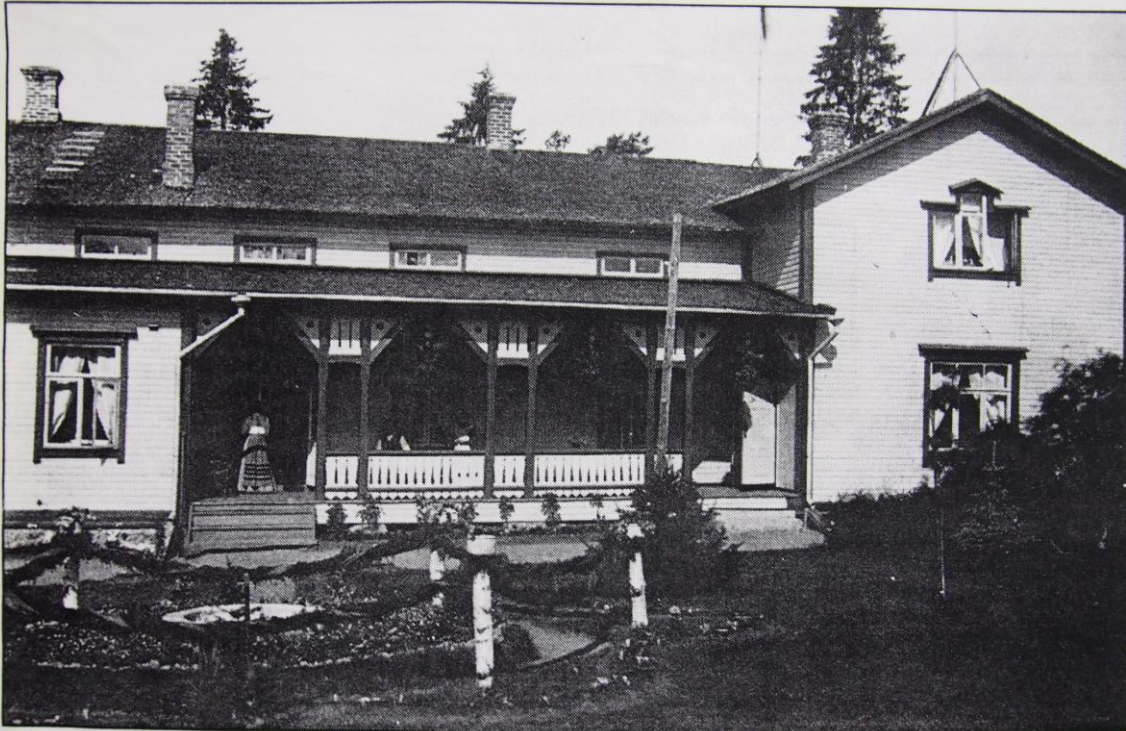
Tämä on uusintapainos 1950-luvulla kirjoitetuista muisteloista. Muistelmat ovat äskettäin löytyneet kirjana , johon Lassi Hirvensalo ilmeisesti oli laitattanut kannet kirjapaino Kalevassa Oulussa. Sen ovat luovuttaneet käyttöömme Arja Björk ja Risto Hirvensalo. Aini ja Reino Laguksen muisteloiden lisäksi kirjaan on liitetty myös Anni Laguksen ja Eino Nivangan kirjoittamia tervehdyksiä. Kyseisen kokoelman olen nyt skannannut tietokoneelle, jolloin sitä on helpompi jakaa jälkipolville. Kopioinnissa olen hyödyntänyt sekä Lassin että Kirstin jäämistöstä löytyneitä monisteita säilyttäen alkuperäisen kirjoitusasun ja kynämerkinnät.

Johannes ja Sofia Laguksen kotitila sijaitsi n. 10 km Iisalmesta etelään kauniin Peltosalmen vesireitin varrella. Tila siirtyi Johannes Lagukselle 1870-luvulla ja siitä kehittyi eräs suomalaisia mallitiloja. Lassi on liittänyt kirjan alkuun viehättävän kuvan tekijöistä . Liitin mukaan pari kuvaa Peltosalmen kotitalon pihapiiristä. Nämä kuvat sain Harri Heinolta, joka on tilan nykyinen isäntä.

Veikkolassa marraskuussa 2014  
Jorma Hirvensalo



Tämän muistelmateoksen tekijät Aini ja Reino Lagus  
serkku Kalevi Laguksen 60-vuotis syntymäpäivillä 30-3.-73.  
Jussi Laguksen lesken, Ainin kodissa Helsingissä.



Peltosalmen päärakennus ja pihanäkymää vuodelta 1904. Kuistilla istuvat Sofia Lagus ja Johannes Lagus. Ovella seisoo tytär Aini Lagus.





*Lassille  
Sydämellisin Terveisin  
Äiti*

Kirjoitettu vuonna 1956

"Mennyttä aikaa muistelen  
niin mielelläni vielä.  
Niin moni armas tähtönen  
minulle viittaa siellä."

Tämä kansallisrunoilijamme J. L. Runebergin kauniiseen runoasuun pukema ajatus tuli välittömästi mieleeni ryhtyessäni omalta osaltani toteuttamaan Vilho-veljeni Juhani-pojan meille "entisille Peltosalmen lapsille" esittämää toivomusta. Hän näet pyysi Hannes-veljen Hilkan ja usein muiden sisarustemme lasten tukemana, että kertoisimme jälkipolville siitä kodista, jonka vanhempamme olivat luoneet Peltosalmelle, siis kodista, jossa me kymmenen sisarusta käsittävä lapsiparvi saimme viettää onnellisen lapsuuden, nuoruuden sekä suurelta osalta kypsyysiänkin päiviä. Tuota aikaa muistellessa kohoaa sisimmästä harras kiitos Jumalalle siitä, että saimme kasvaa sopuisessa kodissa, jossa rakkaus liitti yhteen kaikki kodin jäsenet.

Isän kirjeistä, jotka hän kihloissaoloaikana oli äidille kirjoittanut ja jotka äiti oli säilyttänyt, saimme todeta, että ehjä kiintymys ja toistensa kunnioittaminen jo silloin yhdisti nämä nuoret. Näitä kirjeitä koskevaan jälkisaadokseensa oli äiti merkinnyt sanat: "Lapsemme saavat lukea nämä, mutta ei julkaista



niitä". Tämä äitimme nimenomaan lausuma toivomus pakottaa meidät hävittämään tuon aarteiston, johon suurella mielenkiinnolla olemme tutustuneet.

v. 1874.

Äitimme oli vanhempiemme naimisiin mennessä 19-vuotias ja isä 28-vuotias. Ennenkuin ryhdyn kuvailemaan heidän Peltosalmelle perustamaansa kotia, luon katsauksen molempien lapsuuskoteihin niiden tietojen perusteella, joita meillä niistä on. Tätä tehdessäni tunnen mielipahaa sen johdosta, ettei kukaan meistä Juhanin ja Hilkan vaatimusten kohteista ollut keksinyt aikanaan esittää samaa pyyntöä edellisten sukupolvien edustajille. - Siihenhän on ilmeinen kehoitus raamatussakin, 5. Moos. 32:7 sanotaan: "Muistele muinaisia päiviä, ajattele menneiden sukupolvien vuosia. Kysy isältäsi, niin hän sen sinulle ilmoittaa, vanhemmiltasi, niin he sen sinulle sanovat". Nyt jää paljon aukkoja niihin kuvauksiin, joita vanhempien lapsuuskodista voimme luoda.

Äidin puolelta on hänen nuorin siskonsa, 85-vuotias Alma-tätimme ainoa elossa oleva edellisen polven edustaja. Hän oli 7-vuotias, kun perheen rakas rauhallinen koti Jyrkältä hajosi perheenisän kuoleman takia. Se oli sijainnut Jyrkän sydänmaalla 5 peninkulman etäisyydellä Iisalmen kauppalasta. - Alma-täti väittää, että hänen muistitietonsa ovat kovin vähäiset, mutta lähinnä hänen ansiotaan on kuitenkin se, että voin tähän kuvaukseen liittää yhtä ja toista sekä tuon kodin että sitä edeltäneiltäkin ajoilta.

Äidinisä Otto Fredrik Brax oli syntynyt Taalintehtaalla Kemiössä. Sillä rautatehtaalla oli kolme hänen esi-isäänsä ollut nk. maa-

mestarina. Tehtaan omisti isoisämme aikana vapaaherra Ramsay. Hän kustansi nuoren Otto Fredrikin Ruotsiin Fahlunin vuoriopistoon. Suoritettuaan kurssin siellä sai hän toimen Varkauden silloisella rautatehtaalla. Sieltä hän sai myöhemmin siirron Jyrkälle tehtaanhoitajan toimeen. Nämä molemmat tehtaot omisti siihen aikaan toiminimi Paul Wahl & Company.

Äidinisämme solmi avioliiton Kuopiosta kotoisin olevan Lovisa Väänäsen kanssa. Isoäidin suvun aikaisempiin vaiheisiin on hallowillisilla tilaisuus tutustua Väänänen-suvun sukukirjan välityksellä. Tulkoon tässä kuitenkin mainituksi se, että mummoni isä toimi Kuopion ensimmäisenä kirjakauppiaina. Häntä nimitettiin Kirja-Pietariksi. - Hän myi ja levitti pääasiassa hengellistä kirjallisuutta osallistuen niiden kustantamiseenkin. Hänen vaimonsa Anna Margareta Sellström oli kotoisin Ruotsista, mutta ollen tavallaan kasvattityttärenä Kuopiossa asuvan kumminsa, kultaseppä Lundströmin perheessä tutustuivat nuoret toisiinsa. Seurauksena tästä oli, että syntyi avioliitto supisuomalaisen miehen ja riikinruotsalaisen naisen välillä.

Julkaisussa "De religiösa rörelserna i Finland" on mainittu, että "Pietari Väänänen oli hurskas, lempeä ja luonteeltaan erittäin hiljainen." Hänen puolisostaan on maininta: "Vilkas ja luonteeltaan kiivas."

Kodin kolmesta vilkkaasta ja lahjakkaasta tyttärestä, jotka saivat jonkin oppineen mamsellin johdolla kehittää henkisiä kykyjään sekä käsityötaitojaan, tuli kaikista perheenemäntiä. Vanhin Maria, oli naimisissa Seurahuoneen omistajan Carl Dahlströmin



kanssa Kuopiossa, seuraava, Sofia, Ristiinan kappalaisen Neiglickin kanssa ja nuorin, Lovisa, siis isoäitimme, tehtaanhoitaja Braxin kanssa.

Meille on kerrottu, ettei isoäitimme saanut omistaa harvinaista työtarmoaan ja huolenpitoaan yksistään omalle perheelleen, jonka muodostivat Jyrkän kodissa aviomiehen lisäksi 4 tytärtä ja 3 poikaa, vaan oli monia tehtäviä kodin ulkopuolellakin. Lähimpään lääkäriin oli 5 peninkulman matka. Sairaanhoitajaa ei myöskään ollut sen lähempänä. Sama oli laita kätilöön nähden. Braxin rouvan kotiapteekkiin turvauduttiin usein, etenkin nälkävuotena v. 1868, ja lukuisat olivat ne kotikäynnit, joita hän joutui suorittamaan tehtaan työläisten luona apua antaen. Varsinaisen sairaanhoidon ohessa tuottivat monille kärsiville virkistystä myöskin hänen veisaamansa virret ja muu Jumalan sanan viljely. - Tämän ovat entiset jyrkkäläiset vanhukset kertoneet. Hänen suhtautumistaan alustalaisiinsa kuvaa selvästi muuan tapaus, jonka kerran Jyrkällä käydessäni eräs vanha kansakoulunopettaja minulle kertoi:

"Oli kevät ja perunankylvöpäivä. Perunapelto sijaitsi aivan tehtaanhoitajan asunnon lähistössä. Mummomme seistessä kotinsa rappusilla kantautuivat hänen kuultavikseen kyntömiehen sanat perunanpanoon saapuneille työläisille: "Ensin pannaan Braxin peruna ja sen jälkeen työväen, sitä mukaa kuin peltoa riittää". Viipymättä riensi silloin rouva Brax paikalle määräten, että on tehtävä päinvastoin. Selitykseksi menettelyynsä hän vielä lisäsi: "Täähän lohkoonhan kylvetään vain aikainen peruna ja tiedän, että monelle työläiskodin emännälle on vaikeampaa kuin minulle hankkia



pöytään pantavaa perheelleen sen jälkeen, kun edellisen vuoden perunavarastot ovat loppuneet."

Äitimme isästä, joka kuoli toukokuussa v. 1878, olemme kuulleet kerrottavan, että hän oli luonteeltaan erittäin hienotunteinen, sydämellinen ja ahkera. Nämä piirteet kuvastuvat selvästi myöskin niissä hänen kirjoittamissaan kirjeissä, joita lähiomaiset ovat säilyttäneet ja joita mekin olemme saaneet lukea. Liitän tähän suomennettuna (isoisän kirjeenvaihto tapahtui aina ruotsinkielellä) lyhkäsen otteen eräästä hänen kirjeestään Kuopiossa koulua käyville pojilleen:

"Jyrkällä 25.10.1873. Rakkaat poikani.

Sydämellinen kiitos kirjeistänne viime postissa. Ne ilahduttivat minua aivan erikoisesti sen takia, että totesin teidän jo voittaneen sen ikävöinnin, jonka äidin matkustaminen luotanne aiheutti. Teette oikein syventyessänne jälleen koulutehtäviinne. Tosin on paikallaan, että kaipaatte vanhempianne, niinhän tekevät kaikki kunnan lapset. Se todistaa, että on rakkautta vanhempia kohtaan, mutta tuolla kaipauksellakin täytyy olla rajansa, joten muutkaan tärkeät tehtävät eivät tule laiminlyödyksi. Rakkaus Jumalaan ja lähimmäisiin meidän on säilytettävä aina ja kaikkialla, mutta sen ohessa vakaasti työskenneltävä ajallisen toimeentulomme hyväksi. Tämän on Jumala säätänyt jo kymmenissä käsky-sanoissaan."

Kuten veljensä suorittivat myöskin Braxin tytöt oppikoulukurssinsa Kuopiossa. Jyrkällä oli heillä ollut kotiopettajana neiti Olga Godunoff. Todisteena opettajan pätevyydestä ja äitimme osoitta-

masta edistyksestä ja ahkeruudesta koulutehtävissään tulkoon .  
 tässä mainituksi tapaus, jonka äitimme koulukodin emäntä, mos-  
 ter Maria kertoi: "Ensimmäisessä nk. joulututkinnossa, jossa  
 syyslukukauden todistukset jaettiin, ilmoitti koulun johtajatar  
 kaikkien, eikä suinkaan vähiten asianosaisen itsensä yllätyksek-  
 si, että Sofia Brax siirretään hänen osoittamansa edistyksen pe-  
 rusteella kesken oppivuoden II:lle osastolle. Siirtyminen tapah-  
 tui tavallisesti vasta keväisin." Kouluaikanaan oli tyttösellä  
 tilaisuus myöskin säännölliseen pianonsoitto-opetuksen saantiin  
 tirehtööri Strunckin johdolla. Kurssinsa päätettyään hän palasi  
 kotiinsa Jyrkälle. Tehtaan lapsille oli juuri perustettu koulu  
 ja sen opetustyöhön sai hänkin osallistua. Johtajaopettajana toi-  
 mi kansakoulunopettajaseminaarikurssin suorittanut neiti Josefii-  
 na Hahl, sittemmin rouva Stockus. Silloinen koulurakennus, jossa  
 muutamia vuosia sitten sain käydä, käsitti kolme huonetta, pie-  
 nen pieni opettajanhuone keskellä ja sen kahden puolen jonkin  
 verran kookkaammat huoneet, toinen tyttöjen, toinen poikien luok-  
 kahuone. - Tulkoon mainituksi, että yhteinen palkka kahta opet-  
 tajaa varten oli mk. 500,- vuodessa (noin vuonna 1870).

*Sofia Lagus (o.s. Brax) 1854-1946*

Ennen naimisiinmenoaan sai äiti viettää vuoden ajan Pökkään pap-  
 pilassa Ristiinassa oman äitinsä Sofia-siskon luona, joka oli  
 naimisissa Ristiinan kappalaisen Berdt Neiglickin kanssa. Tänä  
 aikana hän sai erikoisesti ohjausta tulevia emännäntehtäviään  
 varten taitavalta tädiltään.

Ennenkuin ryhdyn kuvailemaan Peltosalmen kotiamme, kirjoitukseni  
 varsinaista aihetta, on huomioitava eräs tekijä, joka myös osal-



taan lähensi Braxin ja Laguksen perheitä toisiinsa. Maatilojen omistajina he olivat rajanaapureita. Äitimme isä oli ostanut Peltoniemen tilan ja isämme isä osti Peltosalmen tilan. Vain kapeahko Peltosalmi erotti toisistaan nämä viljelystilat. Molemmat viljelmät olivat vieraitten hoidossa. Nähtävästi eivät asiat kuitenkaan sujuneet suunnitelmien mukaan, koskapa pappilan ukki velvoitti Helsingissä luonnontieteitä opiskelevan vanhimman poikansa huolehtimaan Peltosalmen isännyydestä kesälomien ajat. Kerroessaan tästä meille lapsilleen huomautti isämme tehneensä hyvin pian sen havainnon, ettei kyseinen toimenpide paljonkaan asiaa auttanut. Joko olisi hänen omistauduttava kokonaan Peltosalmen maatilalan hoitoon tahi oli tuosta maatilasta kokonaan luovuttava. Vakavan yhteisen harkinnan tulokseksi tuli, että suunniteltu lääkärinura sai jäädä ja 27-vuotias Johannes Lagus päätti antautua maanviljelijäksi. Hän kiintyi ammattiinsa, eikä sanonut koskaan katuneensa valintaansa. Lähiomaiset, joita Peltosalmen ympäröivä kaunis luonto miellytti, hyväksyivät myöskin täydelleen isämme menettelyn. Poikkeuksen teki tietääksemme vain eräs isoisämme sisko, joka kirjeessään on ilmaissut mielipahansa näin: "Mikä on tullut järkevälle Johannekselle, kun hän täten on päättänyt ruveta talonpojaksi."

Äitimme isä, tehtaanhoitaja Brax turvautui oman tilanhoitonsa vaikeuksissa usein naapurinsa apuun ja asiantuntemukseen. Täten muodostui heidän välilleen läheinen, luottava suhde, josta siltä ajalta säilyneet kirjeet kertovat.

Oli aivan luonnollista, että nuori tilanomistaja, joka oli kasvanut 13 lasta käsittävässä perheessä hellien vanhempien vaalimana,



tunsi Peltosalmella yksin eläessään raskaasti yksinäisyyden painon. Hänen kotitaloudessaan esiintyi myös pulmia huolimatta siitä, että hänen Anna-siskonsa, metsänhoitaja Henrik Aminoffin puoliso, kävi usein järjestelemässä veljensä taloutta. Ahmonsaari, jossa Aminoffit asuivat, sijaitsee 3 kilometrin päässä Peltosalmelta. Oman kotilieden huoltajan kaipaus tuli yhä polttavammaksi. Samalla vakiintui nuoren isännän mielessä tietoisuus siitä, että 18-vuotias Sofia Brax oli se tyttö, jonka kanssa hän haluaisi ja jaksaisi ottaa vastaan elämän myötä- ja vastoinkäymiset sitä mukaa kuin Luoja niitä heille antaisi.

Niinpä sitten ilmaantuikin kosiomies eräänä päivänä Braxin kotiin Jyrkälle. Käyntinsä tarkoituksen hän kertoi ensiksi isälle, samalla pyytäen, että tämä kutsuisi Sofia-tyttärensä soittamaan heille harmoonillaan vieraan lempivirren. Sävelten tauottua pyysi hän tyttöä omakseen ja sai myöntävän vastauksen. Ensimmäisessä kihlauksen jälkeisessä kirjeessään kertoo sulhanen morsiamelleen siitä, miten suurta iloa hänen ilmoittamansa uutinen aiheutti omaisten piirissä Iisalmen rovasti pappilassa. Tässä on osa hänen kuvauksestaan:

"Sain riemuitsevan onnittelun ohessa joka ainoalta kaksi suukkoa. Toinen oli luonnollisesti tarkoitettu Sinulle. Kaikki he toivottavat Sinut lämpimästi tervetulleeksi sukuumme."

Isoäiti oli jo silloin kuollut, mutta isoisa ja hänen muut perheenjäsenensä seurustelivat Jyrkällä asuvien Braxien kanssa. Molempien kotien tyttäret kävivät samoihin aikoihin nk. rouvasväen koulussa Kuopiossa ja rippikoulunsa oli äitimme suorittanut iso-

isämme johdolla, joten nuori morsian ei suinkaan ollut pappilan perheelle vieras entuudestaan.

Koska olen kertonut piirteitä äitimme vanhemmista, niin saakoon tässä sijansa välähdys myöskin isän vanhemmista. Heillä oli 20 vuoden ikäero ja siitä lienee johtunut muuan erikoistapaus heidän kihloissaoloajaltaan, jolla olisi voinut olla hyvinkin koh-  
talokkaat seuraukset.

*Johan Lorentz Lagus 1810-1881*

Sulhanen oli silloin uskonnon lehtorina Viipurin lukiossa ja kä-  
vi tervehtimässä morsiantaan, laamanni *Augusta Tamelander 1824-1869* Tamelanderin tytärtä tämän kodissa Kuopiossa. Tuo matka oli suoritettava hevoskyydillä. Yö-  
vyttyään paluumatkalla ensimmäiseen majapaikkaansa huomasi sulha-  
nen, että hänen päällystakkinsa taskuun oli ilmestynyt pieni pa-  
ketti, jossa oli hänen morsiamelleen antamansa kihlasormus. Suu-  
resti järkyttyneenä tästä löydöstä läksi hän heti ajamaan takai-  
sin Kuopioon lausuakseen vapauttavan sanan nuorelle morsiamelle  
siinä tapauksessa, että tämä ei tahdokaan tulla hänen puolisok-  
seen. <sup>(TAMELANDER)</sup> Augusta Tamelander oli kuitenkin tällä välin katkerasti ka-  
tunut hetken mielijohteen aiheuttamaa menettelyään. Olen kuullut  
kerrottavan, että keskinäinen kiintymys tämän tapauksen johdosta  
vain syventyi ja lujittui entisestään. Isän äitiä ei yksikään  
meistä Peltosalmen lapsista saanut nähdä, hän kuoli ennen kuin  
olimme syntyneet, mutta se, mitä hänestä olemme kuulleet, on pai-  
nunut mielimme valoisana tietoisuutena. "Iisalmen seurakuntalai-  
set ihailivat pappilansa emäntää suuresti", kertoi minulle eräs  
seurakuntamme vanhus. "Seisahduimme aina häntä katselemaan, kun  
hän tuli lastensa kanssa kirkkoon ns. pappilan penkkiin. Hänestä  
säteili ystävällinen hyvyys ja koetettiin päästä niin lähelle



papin penkkiä kuin mahdollista, koska niillä mamselleilla oli niin heleät laulunäänet", lisäsi kertoja.

Kuullessamme oman isämme, tättiemme ja setiemme puhelevan äidistään kyyneltyivät heidän katseensa ja herkin sanoin kuvailivat he hänen hellyyttään ja hienotunteisuuttaan.

Isoäidin kuolintaudin aiheuttajana oli jalkaan muodostunut kuo-lio. Sinä aikana ei ollut olemassa nykypäivien huumauslääkkeitä, jotka olisivat tuskia lieventäneet. Vainajaa hoitanut lääkäri oli useaan otteeseen lausunut ihmettelynsä potilaan osoittaman suuren kärsivällisyyden johdosta.

Isoisästämme rovasti Johan Lorenz Laguksesta saakoon tässä sijansa Iisalmen entisen pitäjänhistorian kirjoittajan Santeri Rissasen maininta kyseisessä julkaisussa:

"Kirkkoherra Johan Lorenz Lagus on vielä säilynyt elävästi vanhemman iisalmelaisen väestön mielessä. Tästä sävyisästä ja edeltäjäänsä (tarkoittaa rovasti, sittemmin piispa Frosterusta) paljon vaatimattomammasta pappismiehestä pidettiin pitäjässä paljon. Rahvaan mielipiteen tästä rovastistaan tulkinnee parhaiten seuraava, kansan Laguksesta laittama pikku runo:

"Iisalmen iso rovasti,  
ei se touhuin talohon tullut,  
kartanolle karjumalla.  
Puhutteli pienet lapset,  
oli suurille suloinen."

Mainittakoon, että Laguksen laatimissa pöytäkirjoissa oli ensi kertaa otsakkeet suomenkielellä. Hän oli aloitteenkijä pitäjänkokousten pöytäkirjojen laatimisessa suomenkielellä.



Pöytäkirjan laatijana tältä ajalta on mainittu hänen silloinen apulaisensa, *Juhani Ahon isä* Teodor Brofeldt, joka isoisämme kuoleman jälkeen valittiin yksimielisesti seurakunnan kirkkoherraksi. Papintointaan Iisalmella hän hoiti useita vuosikymmeniä.

Isoisämme suomenkielen harrastusta kuvaa myöskin se, että hän lähetti nuorimman tyttärensä Bertan (sitten lehtori Bruno Granit-Ilmoniemen puoliso) Helsinkiin siellä vuonna 1860 perustettuun suomenkieliseen tyttökouluun. Kaikki toiset isämme siskot olivat samoin kuin Braxin tytötkin, suorittaneet oppikoulukurssinsa Kuopiossa ruotsinkielisessä rouvasväenkoulussa. Suomenkielinen tyttökoulu perustettiin Kuopioon vasta myöhemmin. Bertta-tätimme suurella innolla aloittama koulunkäynti suomenkielisessä koulussa keskeytyi kuitenkin Kuopion hiippakunnan silloisen piispa Frosteruksen aiheuttaman painostuksen johdosta. Hän ei näet sietänyt sitä, että hänen alaisensa papin tytär saisi koulukasvauksensa suomenkielellä. Rauhaa rakastavana miehenä taipui ukkimme esimiehensä vaatimukseen, joten salli tyttärensä keskeyttää opiskelunsa tuossa tyttökoulussa. Hän sai kuitenkin jäädä vuoden ajaksi Helsinkiin ja siirtyä opiskelemaan ranskankieltä mademoiselle Biau-det'n täysihoidolassa. Omaten kauniin lauluäänen joutui Bertta opettajansa pyynnöstä usein iltaisin viihdyttämään toisia täysihoidolan oppilaita laulullaan. Näin saivat Helsingin hienoston tyttäret oppia häneltä suomalaisia kansanlauluja. Mitähän piispa Frosterus olisi sanonut, jos olisi tämän tietänyt, sanoi täti iloisesti naurahtaen, kun kertoi meille tästä elämänsä vaiheesta. Mainitsen vielä, että Bertta-täti saavutti sellaisen kiintymyksen ja taidon suomenkielen käytössä, että hän suomensi eräitä teoksia, joita kuopiolainen U. V. Telénin kirjakauppa kustansi ja levitti.

Näistä tätimme suomentamista kirjasista oli meille Peltosalmen lapsille erittäin läheinen ja rakas Frances Ridley Havergalin kirjoittama kirjanen: "Pieniä pääanaluksia eli iltamietteitä pienokaisille".

Mainitsen tässä vielä eräältä vanhalta iisalmelaiselta kuulemani isoisämme saarnarukouksen:

"Mua vahvist' hengelläs  
totuuttas julistamaan,  
en huoli vainost' maailman,  
sillä sanaas selkeää  
tulee minun puhua,  
eikä noutaa ihmisten mieliä."

Lagusten aikana harrastettiin Iisalmen rovastin pappilassa runsaasti musiikkia. Oma kotikuoro heillä oli, samoin kotiorkesteri. Mikäli musiikkipuoli käsitti hengellisiä sävelmiä, nimenomaan virsiä ja Davidin psalmeja, joissa lauluesityksissä erittäinkin Sigrid-tyttären (myöhemmin rouva Sjöström) kaunis ääni kaikkia kuulijoita ihastutti, miellytti pappilan perheen esittämä musiikki koko seurakuntaa. Sitävastoin herätti osassa seurakuntalaisia ihmettelyä, jopa paheksumistakin se, että kotiorkesterissa pappilan Selma-tytär (myöh. rouva Ignatius) soitti viulua. Meille tuntemattomista syistä jätti Selma-tätimme naimisiin mentyään viulunsoittonsa. Tulkoon tässä mainituksi, että kälymme Anja Ignatius-Hirvensalo, viulutaitelija ja professori (Sibelius-Akatemian viulunsoiton opettaja) on Selma Ignatiuksen lapsenlapsi.

Seuraavan pikku tapauksen ilmentämän piirteen isoisästämme kertoi minulle eräs jyrkkäläinen vanhus:

Muuanna kevättalven päivänä 1874 ajeli rovasti Lagus hevoskyydil-



lä Jyrkälle. Lähellä määränpäättä tuli vastaan hiililastissa olevia rahtikuormia. Ajajat hoputtelivat hevosiaan siirtymään tieltä syrjään, jotta tie vapautuisi heidän rovastinsa ajokille. Tämän ~~esi~~ kuitenkin vastaantulija. Reessään seisoalleen nousten hän huudahti: "Matkustajien velvollisuus on väistyä syrjään kuormien tieltä, eikä päinvastoin." Sivuuttaessaan miehet hän sitten kunkin kohdalla ystävällisesti huomautti: "Olen matkalla Braxille vihkimään vanhinta poikaani ja heidän tyttärtään, tulkaa sinne hääkahville". Poikansa anopille hän sitten perille saavuttuaan iloisena kertoi kutsuneensa muutamia rahdinajossa tapaamiaan tehtaantöy miehiä hääkahville. Kyseinen vieraanvaraisuuden piirre oli yhtä oleellinen hänen uusille sukulaisilleen kuin rovastin pappilan perheellekin ja tämän tietäen hän rohkeni toimia näin omavaltaisesti.

*1874*  
Hääjuhlallisuudet Jyrkällä kestivät 3 päivää. Sen jälkeen oli vielä vastaanottojuhla Peltosalmella. Sen juhlan oli isän Jenny-sisko järjestänyt.

Tämän jälkeen ei Peltosalmen nuoren isännän tarvinnut enää tuntea yksinäisyyden ahdistusta. Hän oli saanut rinnalleen hurskaan kodin hyvän tyttären, joka koko sydämellään ja tarmollaan omistautui kodilleen ja sille tehtävälle, johon hän maalaistalon emäntänä joutui.

Ryhtyessäni kertomaan omasta rakkaasta Peltosalmen kodistamme olen vuodattanut kyöneleitä sen johdosta, että se runsas kirjeenvaihto vanhempieni ja lähiomaisten välillä, jonka äitimme oli huolellisesti säilyttänyt, tuhoutui Helsingin pommituksessa v. 1944. Sain auttaa äitiä noitten kirjeitten järjestelyssä, kun kerran



olimme pitemmän aikaa Hannes-veljen ja hänen perheensä vieraina Lankilassa. Niissä kirjeissä oli välittömiä kuvauksia siitä, mitä Peltosalmen silloinen koti oli omaisille ja ystäville, noissa kirjeissä oli runsaasti Peltosalmen historiaa. Välihuomautuksena mainitsen, että kyseisessä pommituksessa meni samalla lapsuuskotimme irtain omaisuus miltei kokonaan. Arvokkaimman, osan, nim. maalatut sukutaulut, oli Anni-sisko lähettänyt Hannes-veljelle Lankilaan. Niiden säilyminen (joskin ilman kehyksiä, koska eivät sellaisinaan olisi sopineet niille saatuun kyytiin) oli meille kaikille sanomattoman suuri ilon ja kiitollisuuden aihe. Olimmehan varhaisimmasta lapsuudestamme saakka herkin mielin katselleet noita esivanhempien maalattuja muotokuvia neljanteen polveen asti. Sieltä ne olivat Peltosalmen salin seinältä seuranneet katseillaan edesottamisiamme aina siihen saakka, kun vanhemmat v. 1915 perustivat kotinsa Helsinkiin, jonne nekin siirrettiin.

Koskapa mainitsin pommituksen tuhoista kotimme kohdalla, niin kerron samalla, miten äitimme, joka silloin asui luonani Peltoniemessä, suhtautui Helsingin-kotinsa menetykseen. Hän liitti kätensä ristiin ja sanoi rauhallisena: "Nyt saan Jobin tavoin lausua: Herra antoi, Herra otti, kiitetty olkoon Herran nimi." Siihen hän vielä lisäsi Anni-siskolleni ja minulle, jotka olimme hänelle tuon tiedon välittäneet: "Minulla on ollut täällä alhaalla kaksi onnellista kotia, ensin koti vanhempieni luona ja sitten se koti, johon lastemme isä minut vei. Enkö siis kiittäisi?"

Äidin antama esimerkki vaikutti sen, ettemme mekään surreet

yhteisen lapsuuskotimme rakkaitten esineitten menetystä. Sekin vain osaltaan kirkasti meille sitä totuutta, ettei meillä ole täällä alhaalla pysyväistä kaupunkia, emmekä täältä mitään muukaan saa siirtyessämme iäisyyteen. - Jospa olisi osanamme silloin se luja lapsen usko ja luottamus Jumalan armoon, joka teki äitimme lähtöhetken niin valoisaksi.

Sen avun rinnalla, minkä mainitsemani vanhat kirjeet olisivat antaneet kuvattaessa meidän aikamme Peltosalmen kotia jälkipolville, olisi suurta tukea ollut myöskin päiväkirjamerkinnöistä : Ikävä mainita, ei kukaan meistä kymmenestä silloisesta Peltosalmen lapsesta pitänyt päiväkirjaa. Suuressa sisarus- ja serkusparvessa sekä lähiympäristön leikkitovereitten ja kotiimme läheisesti kuuluvien maatalouskoulujen oppilaitten joukossa kasvaen olivat päivämme niin täynnä vaihtelua, ettei hiljentymisaikoja juuri esiintynyt. Toisaalta puuttui myös omakohtainen, lukollinen säilytyspaikka, jonkalaista päiväkirja olisi mielestämme edellyttänyt. Se, mitä tässä nyt kerron, perustuu elossa olevien sisarusteni sekä omiin muistitietoihin ja toisaalta, varsinkin äidin nuorimmalta siskolta, rakkaalta Alma-tädiltämme kuultuihin kokemuksiin.

- - -

Kauan eivät nuoret puolisot saaneet omistautua yksistään toisilleen ja silloisen hiljaisen kotinsa huollolle. Maakunnassa oli yhä tuntuvammin alettu kaivata ammattiopetusta nuorille tytöille, karjanhoidon ja meijeritalouden alalla. - Sijaintinsa puolesta piti sekä maanviljelyshallitus että Kuopion läänin maanviljelyseura Peltosalmen maatilaa sopivana tyyssijana näitä aloja käsittelevää koulua varten ja niin sijoitettiin kyseinen ammat-tioppilaitos Peltosalmelle v. 1875.



Luonnollisesti lisäsi tämä toimenpide runsain määrin sekä isännän että emännän tehtäviä. Kiintymys nuorten tyttöjen ammattitaidon kehittämiseen ja oppilasaineiden osoittama lämmin harrastus innosti talon isäntäväkeä, samoin kuin heidän apunaan toimivaa ammattiopettajavoimaakin.

Kotionnen täydentäjäksi syntyi avioparille toukokuun 23. päivänä v. 1875 tytär, joka sai kasteessa nimen Helmi. Lieneekö tuohon nimeen liittynyt jotain enteellistä, sitä en tiedä, mutta muistan, että isä mainitsi puheessaan Helmille hänen häätöpäivänään: "Sinä Helmi et ole koskaan tuottanut mielihäpeää meille vanhemmillesi."

Samoin kuin äidille ja isälle on Helmi aina ollut altis tuki myöskin kaikille meille toisille sisaruksillemme sekä iloissamme että vaikeuksissamme. Mainitsin edellä, että meitä oli 10 lasta. Muistan, miten eräs vanhempiemme ystävä, rouva Augusta Östling, kerran Peltosalmella käydessään ja meidän vuoron perään tultua häntä tervehtimään, huudahti: "No kyllä teitä on paljon." "Niin on", sanoi isä siihen, "mutta sanopas, kuka on liikaa, minusta ei yksikään." - Tämän huomautuksen hän teki onnesta säteillen.

Onnellisiksi tunsimme mekin itsemme saadessamme kasvaa hyvien ja hellien vanhempiemme varassa. - Sivuutan tässä kokonaan sen, mihin elämäntehtävään kukin meistä sai valmistua. Siihen on halullisilla silaisuus tutustua Lagus-suvun sukukirjan välityksellä. Sitävastoin luon tässä katsauksen kotiloloihimme ja kodin elämäntapoihin.

## SUNNUNTAIPÄIVÄ PELTOSALMELLA.

Aamulla aikaiseen heräsimme tavallisesti virren säveliin. Tiesimme silloin, että äiti istuu harmoonionsa äärellä soittamassa ja isä kävelee edestakaisin salissa kuunnellen. Oli aivan kuin näiden sävelten mukana olisi virrannut sunnuntairauha koko kotiin.

- Aamiaisaterialle kokoontui perhe "gong-gong" in kutsumana. Aamiaisiksi tiesimme saavamme paistettua ohraryynipuuroa, sitä, jota "KYökki-Sohvi" oli edellisenä päivänä valtavan suuressa padassa lauantain illallisruoaksi keittänyt. Karjakko-oppilaat, meijerska, karjakko, työnjohtaja sekä kartanon työväki aterioi isossa keittiössämme. Kello 11:n aikana kokoonnuttiin koko joukolla saliin sunnuntaista kotihartaushetkeä viettämään. Aluksi ja lopuksi veisattiin virsi äidin säestäessä harmooniolla. Välillä luki isä päivän tekstin sekä saarnan joko Bergh'in tai Seger-svärdin postillasta. Maanviljelyskoulun alettua v. 1894 kokoonnuttiin näihin sunnuntaisiin hartaushetkiin silloin tällöin Peltoniemen puolella, jossa tämä koulu oli.

Kesän aikana tapahtui monesti, että lähdettiin suurella joukolla 10 km:n päässä sijaitsevaan kirkkoon kodin omalla 6-soutuisella kirkkoveneellä. Peräsintä hoiteli tavallisesti isä, mutta ellei hän jostakin syystä voinut lähteä mukaan, niin joutui tuohon tärkeään tehtävään joko talon pitkäaikainen, uskollinen muonamies ja kodin mylläri Lassi Ryhänen tai kotikartanomme työnjohtaja. Vene oli siksi leveä, että kahden soutajan välissä sopi joku meistä lapsista istumaan. Suuri ilo oli se, jos välillä sai hoidella airoa ja soutaa jonkin matkaa. Soutaminen tapahtui tahdin mukaan, jota perämies johti. Kokkatuhto oli sikäli tilava, että äiti sopi nuorimpansa kanssa istumaan sillä tuhdolla, siis ensimmäisen



soutajaparin seläntakana.

Kirkosta palattua juotiin - samoin kuin kotihartaushetkienkin jälkeen - yhteisesti ns. kirkkokahvit. Sen jälkeen me lapset saimme mennä leikkimään. Hiljaisesti sen piti tapahtua, kaikki huuto ja häliseminen oli sunnuntaina kielletty. Avojaloin ei sunnuntaisin kesälläkään saatu olla ennenkuin iltapäivällä. Olli-veljeni, joka kuoli v. 1956, kertoi minulle sairaana maatessaan, etteivät veljemme, jotka muutoin olivat ahkeria onkijoita, olisi koskaan menneet sunnuntaina kalaan. Nähdessään joskus jonkun leikkitovereistaan tulevan lammin rannasta pyhäsaalis riippuen vitsaksesta tuumiskelivat vaan: "Mitäs tuolla voitit". Oli kuin hiljainen, yhteinen sopimus olemassa siitä, ettei sunnuntaikalastuksesta koidu siunausta.

Päivällisen jälkeen kokoonnuimme tavallisesti äidin luokse. Hän opetti meille Sankeyn lauluja, joista varsinkin "Kiiruhda armaan Jeesuksen luo" ja "Lännessä kun aurinkoinen heitti kultaruskoaan" olivat mieluisimpia näistä. "Kiiltomato"-laulu, "Täällä pohjantähden alla", "Hyvä paimen johda meitä" olivat myös meille erikoisen rakkaat. Kun sitten väsyimme laulamiseen, otti äiti esille kuvaraamattunsa ja kertoi mielenkiintoisella tavallaan, sen kuvia havaintovälineinä käyttäen, meille ja leikkitovereillemme raamatun kertomuksia. Mieluisiksi tulivat meille lapsille myöskin Andersenin sadut. Niitä oli kotimme kirjakaapissa kaksi pak-sua nidettä ja pyysimme usein, että äiti lukisi niitä meille suomeksi (vaikkakin olivat ruotsiksi painetut). Niin sujuvasti osasi äiti näitä molempia kieliä, etteivät vieraamme, joita sattui olemaan mukana, olleet tietoisia siitä, että äiti lukies-saan suoritti käännöstyön.

Kun sitten Topeliuksen "Lukemisia lapsille" alkoi suomenkielensä ilmestyä, tiesimme isän ostavan aina uuden niteen jouluksi meille. Setä Topeliuksen kirjoittamien kirjojen kauppaan tultua ei sunnuntaipäivän ilta enää riittänyt satuillaksi, vaan niitä luettiin joka ilta. Seurasimme tarkoin, milloin isä tahi äiti voisi jättää askareensa ja tulla meille esilukijaksi. Senkin jälkeen kun me vanhemmat sisarukset olimme oppineet lukemaan, tuntui siltä kuin suuri osa kodikkuutta puuttuisi, ellei ainakin toinen vanhemmistamme olisi ollut mukana noissa lukuilloissa. Leikkitoverit pirtin puolelta ja Alapihasta haettiin myös joukkoon. Ennen maatapanoa luki äiti aina kanssamme iltarukouksen, samoin aamuisin aamurukouksen.

Lapsuuskotimme sunnuntaiperinteisiin kuului myöskin kiinteästi se, ettei silloin suoritettu muuta kuin aivan välttämättömiä tehtäviä, siis ruoanvalmistus, astioiden puhdistaminen ja kotieläinten hoito. Tähän oli kodin palvelusväkikin niin kiinteästi mukautunut, että kun kerran eräs veljistäni oli unohtanut antaa lauantaina sukkansa "likka-Marille" parsittavaksi, niin Mari, tehdessään sen sunnuntaiaamuna, sanoi hyvin vakaana syylliselle: "Tämän synnin minä teen talon rätinkiin."

Kauniina kesäisinä sunnunta-iltoina saimme vielä illallisen jälkeen leikkiä juoksuleikkejä ulkona. Silloin olivat tavallisesti karjakko-oppilaat mukana, usein myöskin kartanon työväki. Leikittiin karttupiilosilla, enkkasilla, kotkaa ja kyyhkystä, viidepyörä vaunussa ym. juoksuleikkejä. Pelejäkin meillä oli, niistä mieluisimmat keilapeli ja krokettipeli ja myöhemmin boccia. Vielä meksi mainittu huvitti myöskin isäämme siinä määrin, että hän



tuli usein kanssamme sitä pelaamaan osoittautuen erittäin tarkkakätiseksi pallonheittäjäksi.

#### JOULUN VIETOSTA PELTOSALMELLA.

Jo pitkät ajat ennen joulua oli kukin pannut parhaansa keksiäkseen ja valmistaakseen sopivia joululahjoja. Kun ne sitten pantiin pakettiin, etsittiin hiljainen paikka tätä tärkeätä toimitusta varten. Äiti ja isä sulkeutuivat lukitun oven taakse nk. vieraskamariin ja kun ovi vihdoin aukesi, tuli sieltä sellainen lakan tuoksi, että sitä muistella on aivan kuin sen vieläkin nenässään tuntisi.

Jouluaaton aamuna tuotiin kuusi pirttiin sulamaan. Se oli jo aikaisemmin "katsottu valmiiksi" kasvupaikallaan. Aikaisemmassa lapsuudessamme haki isä kuusen jonkun työmiehemme avustamana. Myöhemmin uskottiin tämä tärkeä tehtävä veljillemme. - Kun kuusi oli huolellisesti pantu ristikkojalkaan, asetettiin se valkoisen lakanan päälle, joka oli levitetty keskelle salin lattiaa. Pieninä ollessamme oli sellainen tapa, että äiti ja isä pukivat kuusen ja vasta sitten, kun joulukeli oli kuusen latvaan asetettu ja lukuisat kynttilät sytytetty, avattiin salin ovi meille lapsille ja muulle kartanon väelle. - Myöhemmin saimme me lapset isän johdolla pukea kuusen.

Juhlan viettomme alkoi tuolla iki-ihanalla jouluvirrellä: "Enkeli taivaan lausui näin", jonka äiti harmoniollaan säesti. Sitten luki isä jouluevankeliumin ja luvun jostain juuri siksi jouluksi ilmestyneestä joululehdestä. Tämän jälkeen hän aina puhui mukana oleville maatalouskoulujemme ja muulle kartanon

väelle kehottaen heitä, jotka eivät olleet tilaisuudessa viet-  
tämään joulua omaistensa parissa, olemaan nyt Peltosalmella kuin  
kotonaan. Kuusen ympärille kokoontuen muodostimme sen jälkeen  
ison piirin ja lauloimme joululauluja sekä leikimme joululeik-  
koja siksi kunnes joulupukin aisakellon kilkatus keskeytti sen  
touhun. Pukki, jolla oli naapari kasvoilla ja turkki nurinpäin  
käännettynä päällään, huvitti kaikkia tarinoillaan ja lahjoil-  
laan. Joulupukin antimina jaettiin myöskin nk. jouluposti. Lähi-  
päivinä saapuneet kirjeet, joulukortit ja paketit oli isä taka-  
varikoinut vieraskamarissa piilossa olevaan isoon pärevasuun,  
jonka pukki sitten sai huostaansa. - Nautittuamme lopuksi äidin  
valmistamat joulutarjoukset oli mukauduttava hiljentymään yön  
lepoon.

Lapsina emme päässeet joulukirkkoon. Vanhempamme halusivat jär-  
jestää tämän tilaisuuden karjakko-oppilaille ja muulle kartanon  
väelle. Useita hevosia varattiinkin sitä varten heidän käyttöönsä.

Sanotaan, että joulu on erikoisesti lasten ja juhla ja niin on-  
nellisia olimme, että sitten kun me Peltosalmen lapset olimme  
aikuisiksi varttuneet ja useat sisaruksista jo perustaneet oman  
kodin, saimme mukaan joulunviettoomme toisen polven edustajia.  
He tuottivat meille suurta iloa. Saakoon tässä tilansa pari  
pientä välähdystä. - Eräänä jouluiltana lakkasi koko koolla  
oleva väki laulamasta hiljentyen kuuntelemaan, kun 4-vuotias  
Mikko-poika, ukin polvella istuen veisasi kovalla äänellä erit-  
täin hartaasti virttä: "Enkeli taivaan lausui ...". Toisena  
muistona mainitsen seuraavan, erikoisesti meitä huvittaneen ta-  
pauksen: Helmi ja Hannes olivat lastensa Elsan ja Einon kanssa



tulossa Takaliston kodistaan jouluvieraiksemme. Heidän saavut-  
tuaan lähelle Peltosalmen navettaa kajahti 2-vuotiaan Einon  
suusta iloisena joikuna huuto: "Ukkilaan tullaan, navetalle  
haisee". - Vilhon Liisa vakuutti, että joulun valoisa tunnelma  
pääsi hänessä valloilleen siitä lähtien, kun heidän perheensä  
Hangosta saapuen sai siirtyä ahtaasta junavaunusta Peltosalmen  
asemalla heitä odottaviin reslarekiin. "Oli ihanaa ajella met-  
sän läpi tuttua tietä ja kuunnella aisakellojen iloista kalka-  
tusta sekä tietää, että Peltosalmella odottavat tulijoita Ukin  
ja mummon sekä toisten lähiomaisten iloiset tervetuloitoivotuk-  
set", liitti hän tähän kuvaukseensa. Joulun aikana olimme pal-  
jon yhdessä toistenkin omaisperheitten kanssa. Aattoilta ja I  
joulupäivä vietettiin lähimmässä piirissä, mutta toisina päivi-  
nä kyläiltiin. Iisalmella ei ollut äidin sukua. Silloin tällöin  
oli meillä kuitenkin ilo saada <sup>Brax</sup> mummi sekä Alma-täti ja Hannes-  
eno jouluvieraaksemme Kuopiosta. Sinne mummi oli perustanut ko-  
tinsa isoisän kuoleman jälkeen. Hänellä oli Kuopiossa oma talo.  
Alma-täti kertoi asian järjestetyn näin: Peltoniemi liitettiin  
Peltosalmeen ja Lagus-isoisän omistama kaupunkitalo Kuopiossa  
siirtyi Brax'in mummon omistukseen.

Isän omaisia oli täällä useita perheitä. Ahmonsaarella asuivat  
Aminoffit, Iisalmen kauppalassa (myöhemmin kaupungiksi muuttu-  
nut) Sjöströmit, Ignatiukset, Koivikolla jonkin aikaa setä Vili  
Lagus perheineen, Runnilla ~~sekä~~ Gabbus perheineen, Mansikkanie-  
mellä tädit Jenny ja Agnes, Lapinlahdella Schroderukset, Jenny-  
tädin luona Bergmanit. Meitä serkuksia oli niin runsaasti, että  
voimme laulaa kuorossa. Sekakuoroamme johti monena vuotena se-  
kä joulu- että kesälomien aikoina Kaarlo Ignatius, joka

serkusten kesken sai kaksikin lempinimeä: "Opo" ja "Pikku Pappa". Sisarusien kesken meillä Peltosalmen silloisilla "lapsilla" oli sekakuoro. Peltosalmen musiikkiharrastuksista kertoo Reino-veli.

#### REINON KERTOMAA:

Yhteisestä sopimuksesta on käynyt niin, että minun tehtäväkseni on langennut antaa kuvaus Peltosalmen, vanhan lapsuudenkotiimme, musiikkipuolesta. Kuuluen sisarusparven lähes nuorimpiin, ns. Peltosalmen "pikku poikiin", kuten meitä Veikon kanssa vielä yhteiskoulun keskiluokilla vanhemmat veljet ja sisaret nimittivät, ei minulla ole omaa muistikuvaa siitä - mennäkseni kotoisten musiikkiharrastusten juuriin - miten vanhassa Iisalmen pappilassa musiikkia harrastettiin. Kuitenkin kerrottiin meille usein, etteivät soitto ja laulu olleet vieraita pappilan lukuisalle sisarus- ja veljesparvelle ja tustustuimmehan kaikkiin näihin tekijöihin myöhemmin (paitsi isoisäämme ja isoäitiimme) niissä kodeissa, joissa lukemattomia kertoja jouduimme vierailemaan (Sjöströmit, Schroderukset, Aminoffit, Granit-Ilmoniemet, Ignatiukset, Bergmanit sekä setä Ressu, setä Vili, setä Gabbus ja Jennytätit). Näissä kodeissa oli musiikki ja muukin taide eri muodoissa kotiin välttämättä kuuluva syvä harrastus, jopa niin, että joistakin kyseellisten perheitten jäsenistä, joilla siihen oli tilaisuus, kehittyi varsinkin toisessa polvessa suuria soittajia, laulajia, taiteilijoita: Vilho Sjöström, Anja Ignatius-Hirvensalo, Jouko Ignatius, Yrjö Ikonen, Elsa Lagus, ensi polven pysyessä hyvällä amatööriasteella. Taiteilija-ammattia ei vielä silloin vanhem-



pien mielestä katsottu sopivaksi akateemisesti sivistyneen ja yleensä vakavan pappissuvun keskuudessa. Niinpä jotkut meistä varmasti joutuivatkin arkoina käymään kovan taistelun kahden maailman, taiteen, etenkin musiikin, ja jonkin hyväksyttävän lukualan viettelyksien välillä, toiset jääden jotenkin kokoiäkseen istumaan tavallaan kahdella tuolilla, kuitenkin pahoin putoamatta näiden tuolien väliin. Tämä juttu pätee ainakin omasta puolestani, enkä voi sanoa sitä koskaan oikein vakaasti katuneeni. Kuitenkin olen pitkin ikääni hieman kaipauksen sekaishella kateudella usein ajatellut vanhaa serkkuvainajaani - Vilho Sjöströmiä, joka ensimmäisenä suvussamme oli kyllin rohkea katkaisemaan Gordionin kahleensa, jotka häntä sitoivat tavalliseen porvarilliseen, teologistieteelliseen maailmankatsomukseen ja seurasi kutsumustaan onnistuen suurenmoisesti. Olen kyllä tietoinen niistä monista ristiriidoista ja vaikeuksista, joiden kautta hänen tiensä kulki. Varmaan hänen kotonaan aluksi herätti sekavia tunteita hänen heittäytymisensä taiteen palvojaksi kaikkine vaaroineen ja vastuksineen. Tiedämmehän, että tällaisten vaikeuksien, syvien kuilujen ja myöskin korkeiden huippujen kautta kulkee ja on välttämättä kuljettava jokaisen taiteilijan, joka lopuksi kasvaa kyllin voimakkaaksi löydettyään itsensä, saavuttuaan sille asteelle, jossa läheisten ja kaukaisten epäily, arvostelu ja ehkä tuomitseminenkin muuttui ihastukseksi ja kunnioitukseksi. Niin kävi Vilho-serkulle ja tämä syrjähyppy tarinani - joita varmaan tulee opuksessani usein esiintymään - on mielestäni oikeutettu ja tarpeellinenkin, jotta tämän lukijat tutustuisivat tämän kirjoittajan usein sangen poikkeilevaan ja epäilemättä sangen vilkkaaseen luonteeseen.

Kuten jo mainitsin, oli musiikkiharrastus perheeseemme periytynyt varsinkin vanhasta pappilasta. Isä ja hänen veljensä Reinhold ja Wilhelm (Vili) olivat ylioppilasaikoinaan olleet innokkaita kvartettilaulajia. Sedät Ressu ja Vili olivat aikoinaan kuuluneet M.M. (Muntra Musikanterna)-kuoroon, joka teki laulumatkoja Pietariin Aleksanteri III:n aikoina, hänen tanskalais-syntyisen puolisonsa Maria Feodorownan ollessa innokas skandi-naavisen kuorolaulun ystävä ja ihailija, sekä myöhemmin Pariisiin, jolla matkalla setä Ressu oli mukana. Vielä suuremman sysäyksen antoi musiikin harjoittamiselle Peltosalmella se seikka, että isämme oli ylioppilasaikoinaan Helsingissä ottanut opetusta sellonsoitossa soittaen useampia vuosia akateemisessa orkesterissa ja saavuttaen sängen huomattavan soittotaidon. Hänen sellonsa ääni oli kaunis ja kiinteä, joskin tekniikka, kun me nuorimmat jouduimme hänen soittoaan kuuntelemaan, oli harjoituksen puutteessa vähän taantunut. Olihan isällä siihen aikaan suuret ja lukuisat asiat hoidettavanaan, kookas maatila, molemmat koulut, valtiopäivämiesjäsenyys, Kuopion läänin maanviljelysseura (puheenjohtajana useita vuosia), ym. julkiset tehtävät sekä oma 10-lapsinen perheensä. Sittenkin hän löysi iltain jonkin vapaahetken, jolloin otti esiin sellonsa sen puisesta kotelosta ja soitti, <sup>nyk. Harmooni Miika Vallenga, (Elsa Laguksen tyttären pojalla)</sup> äitimme häälähjäksi saamallaan harmooniolla säestäessä, jonkin virren ja kansanlaulun. Piano hankittiin kotiimme vasta vuosisadan vaihteessa, jolloin Siiri ja Saimi jo olivat oppilaina Iisalmen koulussa ja Vilho sekä Olli Kuopiossa. Pianon hankkiminen oli käänteentekevä tapaus Peltosalmen musiikkielämässä. Isä alkoi yhä useammin ottaa esille sellonsa, vanhat Helsingin-aikaiset nuotit ja siinäpä isä noista



ruskeankirjavakantisista soitti meille Schubertia, Flotowia, Goltermann'ia ym. Saimin säestäessä, joka samoin kuin Siirikin oli Iisalmella koulussa ollessaan alkanut opetella pianonsoittoa pormestarinna Heléne Olsonin (o.s. Conradi) johdolla. Hänen oppilaakseen minäkin myöhemmin jouduin tultuani kouluun. Näin se musiikkielämä, mitä sen instrumentaaliseen puoleen tulee, alkoi Peltosalmella. Asuimme Veikon kanssa luoksi vanhimman sis-komme Helmin luona Iisalmessa Siirin ja Saimin ollessa koulu-kortteeria faster Jennyn luona. Sinne mekin parin vuoden kulut-tua muutimme. - Niihin aikoihin, jolloin piano kotiimme hankit-tiin, asui naapurissamme Itikan tilalla maanviljelijä Jussi Canth (Minna Canthin poika) herttaisen ja suloisen puolisonsa Vennyn (o.s. Cedervarv) kanssa. Hänen pianonsoittonsa oli mi-nulle aivan herättävää laatua. Hän hurmasi minut siinä määrässä soittamallaan "Joulutonttujen marssilla", että en saanut rau-haa, ennenkuin aloin sitä harjoitella, en nuoteista, vaan ulko-muistista ja kun muutamia kertoja kävin Itikassa Venny-tädin luona, opetti hän koko kappaleen minulle ulkoa. Lopuksi hankit-tiin siihen nuotitkin ja niin sain valmiiksi kauniin esiintymis-kappaleen, joka niinä aikoina usein kajahteli Peltosalmen salis-sa. Sen avulla pääsin pormestarinna Olsonin oppilaaksi joudut-tuani Iisalmelle kouluun. Koska Helmillä ei ollut pianoa, sain käydä apteekilla täti Selma Ignatiuksen vaalealla flyygelillä harjoittelemassa soittoläksyni, kerran viikossa kävin Olsonin tädin luona soittotunneilla. Minulla olikin siihen hyvää aikaa, kun heikon terveyteni takia en saanut olla mukana kouluvoimis-telussa. Näin pääsin alkuun soitossa koulunkäyntini sivussa Ii-salmella. Olin niihin aikoihin hiukan yli 10-vuotias. Oli

siirrytty uudelle vuosisadalle ja saatiin Iisalmelle rautatie. Peltosalmelle palasimme säännöllisesti joka lauantai-iltapäivä. Olihan siellä lämmin kotimme, isä ja äiti ja sauna odottamassa. Ja saunan perästä puuroillallinen. Sen jälkeen alkoi sitten soittaminen. Siirin ja Saimin kanssa sen tavallisesti aloitimme, joskus vuoroon, joskus 4-kätisesti, jopa 6-kätisestäikin, johon olimme saaneet kesällä esimerkin serkuiltamme Durchman'in tytöiltä, Jopa siinä isäkin innostui, tempasi sellonsa esille ja antoi sen kauniisti laulaa. Näihin aikoihin oli Veikko vielä kuuntelijana, mutta pian tapahtui hänenkin heräämisensä. Peltosalmen maanviljelyskoulussa oli meillä monta hyvää ystävää, joita me sunnuntaisin kävimme tapaamassa Peltoniemen puolella. Siellä pidettiin usein sunnuntain hartaushetki (rukoukset, kuten sitä nimitettiin). Silloin luki isä päivän tekstin ja saarnan, jonka edellä ja jälkeen veisattiin virsi äidin säestäessä harmooniolla. Virteen yhdyttiin monikymmenlukuisena joukkona, johon kuuluivat maanviljelys- ja karjakkokoulujen oppilaat sekä opettajat perheineen, molempien maatilojen tallirengit, sepät ym. henkilökunta. Hartaushetki pidettiin milloin Peltosalmen, milloin Peltoniemen puolella. Maanviljelyskoulun oppilailla oli myös musiikkiharrastuksia. Olipa joillakin heistä oma viulukin mukaan tuotuna. Eräs heistä, Urhonen nimeltään (tri V. Svanbergin serkku) lahjoitti koulusta pois päästessään viulunsa minulle. Yritin sitä soittaa, mutta vasen käteni ei tahtonut oikein kuontua viulun kaulan ympärille. Tämä seurauksena muutamia vuosia aikaisemmin tapahtuneesta vääntämisestä ranteessani. Kuitenkin otimme viulun mukaamme kaupunkiin. Asuimme jo silloin Jenny-tätimme luona Laukkasen



talossa. Vastapäätä asui vähän vanhempi ystävämme, kellosepän poika Oskari Räisänen, sittemmin kuuluisa piirtäjä Räisäs-Okki. Tänä aikana hän oli aika näppärä viulunsoittaja, paras Iisalmella. Veikon kanssa kävimme usein hänen luonaan katsellen, kun hän korjaili kelloja isänsä liikkeessä. Välillä saimme kuunnella hänen viulunsoittoaan. - Seuraus oli se, että Veikko alkoi soittaa viulua Okin antaessa hänelle alkuopetusta. Sitten ohjasi Veikkoa soitossa paikkakunnalle muuttanut kirjansitoja Söderström. Jenny-täti oli ahkera komentamaan Veikkoa, moitti häntä välistä laiskaksi soittoläksyjen harjoittelussa. Soittelin Veikolle pianolla kansanlauluja ja hengellisiä lauluja sekä muita helppoja kappaleita, jotka hän oppi korvakuulolta, joten kotiin palatessamme sunnuntaiksi osasimme usein jo yhdessä soittaa jonkin uuden sävelmän isän ja äidin suureksi iloksi. Täten jatkuivat soittoharrastuksemme ja -harjoituksemme muutamia vuosia koulunkäyntimme ohella. Räisäs-Okin veti veri voimakkaasti taiteen opiskeluun. Lahjojensa perusteella hän pääsi oppilaaksi sekä Ateneumiin että Helsingin orkesterikouluun. Täten hän joutui omalle alalleen, taidemaalarin oppiin.

Näihin aikoihin alkoi Iisalmella käydä konsertoivia taiteilijoita, kävivät mm. Oskar Merikanto, Abr. Ojanperä, valloittivat kaupungin, kävivät Maikki ja Armas Järnefelt, Ida ja Karl Ekman, Flodinit, Hjalmar Frey sekä viuluniekka Eino Raitio, äitinsä säestäjänään. Sitten meille oli kerrottu ja olipa lehdestäkin luettu, että naapuripitäjän poika, Heikki Halonen, oli kehittymässä maamme merkki-viuluniekseksi, olipa jo ulkomailla-kin opiskelemassa. Hänkin saapui konsertoimaan Iisalmeen. - Tuli, soitti ja voitti.

"Vieras mies tuli taloon", käyttäkseni Mika Waltarin sanoja. Se mies oli Heikki Halonen. Mies, josta tuli perheeseemme kuuluva jäsen, läheinen ystävä, opettaja ja veli. Hän merkitsi Peltosalmen kotimme musiikkielämälle enemmän kuin kukaan muu sitä ennen ja sen jälkeen. Huomatkaa te, jotka tätä joskus myöhemmin luette, että siihen aikaan v. 1906.- 1910 tuo nimi Suomen musiikin historiassa merkitsi paljon. Hän oli yksi meidän kolmesta suomalaisesta konsertoivasta viuluniekastamme - Halonen - Hurstinen - Raitio "primus inter pares". Syntyneenä Lapinlahdella, jo silloin kuuluisuutta saavuttaneen taidemaalari Pekka Halosen nuorimpana veljenä ja jouduttuaan jo sangen nuorena Pekka-veljensä ja Robert Kajanuksen tukemana Helsingin orkesterikouluun, kehittyi hänestä jo nuorella iällä opettajiensa Henry Marteau'n (Genève) ja Leopold Auer'in (Pietarissa) johdolla viuluniekka, jonkamoista ei maassamme ennen ollut. Tämä hieno, vaatimaton savolaispoika, suuri taiteilija, joka ei koskaan pyrkinyt saamaan esille soittaessaan omaa itseään, vaan sitä säveltäjää, jota hän kulloinkin esitti, jolle kaikki nykyaikainen mainostus oli kauhistus, joka oli useinkin esiintyessään arka ja epävarma huolimatta suuresta taidostaan, tämä mies tuli perheeseemme silloisen soitonopettajani Kyllikki Ignatiuksen kautta. Hänen merkityksensä oli, kuten sanottu, Peltosalmen kodin musiikille aivan käänteentekevä. Olin silloin jo niin pitkällä pianonsoitossa ja niin tottunut yhteissoittoon Veikko-veljeni kanssa, että voin koettaa voimiani ja taitoani yhteissoitossa Heikin kanssa. Niin kävimme läpi hänen kanssaan Sain Saënsin, Wieniawskyn, Mendelssohnin, Bruchin, Viotti'n, Tschaikowskyn, Sibeliuksen konsertot ja lopuksi



Beethovenin sonaatit ym. Sen ohessa heräsi innostus kvartettsoittoon. Veikkokin oli viulunsoitossa Heikin johdolla päässyt vähitellen erittäin pitkälle, isä innostui sellonsa soittoon entistä enemmän ja minä sain käytettäväkseni Antti Niklanderin kunnostaman, kaunisteena suvussa kulkeneen vanhan alttoviulun. Näin oli jouhikvartettimme valmis. Kun siihen vielä lisäksi tuli piano-Saimi ja harmooni-Siiri, oli meillä sekstetti, jota kotiväen ja lukuisten omaisten kelpasi kuunnella, oli sitten kysymyksessä Boieldieun vanha "Bagdadin kalifi", Händelin "Largo" tahi jokin muu kappale verrattain runsaasta ohjelmistostamme. Heikki vietti usein kesäloman ja joululoman vapaa-ajat Peltosalmella, soitteli kanssamme sekä omaksi harjoitukseksi konserttiohjelmiaan että meille kaikille opiksi ja huviksi. Hänellä oli tähän aikaan vakinaisena säestäjänään sukulaisena Väinö Mäkinen Sortavalasta (Heikin Pekka-veljen lanko). Vähitellen sain minä periä hänen paikansa seuraten useina kesinä Heikkiä hänen konserttimatkoillaan. Veikon kanssa vietimme myös usein unohtumattomia päiviä Heikin luonna Akkalansaassa ja tutustuimme vähitellen koko sielläpäin olevaan Halosten monitahoiseen taiteilijasukuun ja myöhemmin Pekka Halosen perheeseen Järvenpäässä. Heikki oli verraton kalamies. Onkiveden runsasta ahvenkarjaa hänen pitkäsiimansa verotti tuntuvasti ja monet olivat ne kalamatkat, jotka hänen kanssaan teimme Akkalansaaren ympäristöön ja kotimme Peltosalmen seuduille. Jollemme yöpyneet jossakin saarella kalatulen ääressä, jolloin Heikki meille kertoili musiikkimaailman kokemuksiaan Pietarista, Genevestä, Pariisista, Berliinistä ja Helsingistä, saavuimme yöksi kotiin ja tavallisesti aloimme soittaa - soittaa myöhään yöhön. Sillä emme

kuitenkaan ketään häirinneet, koska tilat olivat avarat. Heikin isä, hiljainen, vanha Olli-ukkeli oli jo aamuyöstä lähtenyt verkkojaan kokemaan. Heikin äiti, herttainen Miina-muori, joka oli taitava kanteleensoittaja, osasi soittaa useita vanhoja 5-kielisiä sävelmiä, kuten Antti-poikansakin.

R e i n o .

#### EINO NIVANGAN KIRJE LAHDEN KOKOUKSEEMME:

Muistan Peltosalmen ukin nimenomaan Peltosalmen ukkina eli sellaisena, jona hänet näin Peltosalmella varhaisen lapsuuteni kesänä ja myös eräinä jouluviikkoina. Jokaisen vuoden kiehtovimpia päiviä oli noihin aikoihin aina se, jolloin Peltosalmen hienot trillat toivat minut vanhempieni kera kesän kynnyksellä pysäkiltä Peltosalmen "hoviin" - siellä olivat aina ukki ja pikku mummi verannalla vastassa, ja kun he olivat vieraita lämpimästi tervehtineet, niin silloin tunsin ja tiesin, että kesä, Peltosalmen kesä oli todella alkanut. Ukki kuului niin kertakaikkisen olennaisena osana Peltosalmen "hovin" ilmapiiriin - hänen kodikkaan, lämpimän ja turvallisen olemuksensa lähellä oli lapsen niin hyvä olla, kun ukki liikkui noissa avarissa huoneissa kotitakissaan, hyväntuoksuista sikaria tuprutellen ja leppoisaan tapaansa haastellen. Näin jäljestäpäin tajuan, että tuosta kodikkaasta ja maanläheisestä olemuksesta kuvastui samalla eräänlainen arvokas vanhan kulttuurikodin henki ja tyyli - siinä oli oikea vanhanajan herrasmies aidoimmillaan. Ja lapsen mieltä ~~vi~~hätti myös ukin luontaisa leikkimielisyys - tuntui aina niin mukavalta, kun hän kättä antaessaan yht'äkkiä sujauttikin kätensä sivuun, jolloin toinen jäi kättelemään tyhjää ilmaa kuin mikäkin narri.



Ja ukilla oli huoneessaan monia jännittäviä ja lapsen mieltä kiehtovia tavaroita. Siellä oli rete-pelipöytä, jonka vihreä verho ja painavat mustan- ja keltaisenkiiltävät pelinappulat vetivät katseen vastustamattomasti puoleensa. Ja siellä oli myöskin ihmeellinen soittopeli, pyöreä metallilevy täynnä reikiä ja törröttäviä piikkejä, ja se levy osasi itsestään soittaa Glada äänkanta. Ja sitten siellä oli kovin kiinnostavia vanhoja valokuva, joissa ukki ei vielä ollut ukki, vaan vasta nuori poika, ja sitten ukki selitti, että tuo poika tuossa on setä Ressu ja keitä kaikkia muita siinä lie ollutkaan. Ja vielä oli siellä huoneessa paksuja koteloita, jotka olivat täynnä kantaakirjalehmien ja -sonnien kuvia ja jolloin vielä lukutaidottoman lapsen piti välttämättä saada tietää, mikä oli minkin lehmän ja sonnin nimi. Ja sitten ukki kuulusteli, olivatko nimet tarttuneet mieleen ja varmuuden vuoksi aina peitti kädellään kuvan alla olevan nimen niin, ettei siinä voinut luntata. Erityisen arvokas ja patriarkallinen oli ukin olemus niiden hartaushetkien aikana, joita pidettiin talonväelle joka sunnuntai Peltosalmen ruokasalissa. Ukki istui ikkunan ääressä pienen pöydän vierellä ja luki postillasta päivän saarnan ja lopuksi hän aina kosketti postillan syrjällä otsaansa saarnan päättymisen merkiksi ja hetkeksi hiljentyen. Ja sitten laulettiin kaikki yhdessä virsi ja pikkumummi säesti harmooniolla. Mukana olivat myös oppilastytöt ja vanha seppä, joka istui arvokkaasti paikallaan, rintapielessään talousseuran ansiomerkki. Eivätkä nuo samalla kertaa kodikkaat ja arvokkaat sunnuntaiset hartaushetket olisi olleet lainkaan oikeita Peltosalmen hartaushetkiä, ellei juuri ukki olisi sitä saarnaa lukenut ja sitä postillaa otsalleen nostanut.

ANNIN KIRJE TANJALLE heidän yhteisenä syntymäpäivänään  
 23.9.1953. Tanja täytti silloin 65 vuotta ja Anni 60 vuotta;  
 koska kirje tavallaan sisältää Peltosalmen kotimme histo-  
 riikkaa, niin jäljennetään se tähän. Anni onnitteli Tanjaa  
 kirjeitse, koska oli silloin vuodepotilaana, oman vakuutuk-  
 sensa mukaan "reumaa aloittelemassa".

23.9.-53

Avoin kirje kaksoissisarelleni.

Olen aina pitänyt paljon kirjoista ja kun nyt tässä vuoteel-  
 lani maaten näinä ihanina lepopäivinäni ei lukeminen ole  
 vielä oikein maittanut, rupesin aikani kuluksi katselemaan  
 kuvakirjaa ja siitähän paisuikin mittava teos. Kuta useamman  
 kuvan katson, sen enemmän niitä näytti jäävän jäljelle ja  
 mieleeni johtui, että ehkäpä haluaisitte tekin katsella kans-  
 sani niistä muutamia. Kirjani alkoi lapsuusaikojen Peltosal-  
 melta, mutta käänämme ne rakkaat kuvat Ukki-koirineen, Lik-  
 ka-Mareineen, seppä-Pehkosineen sekä muine verrattomine ys-  
 tävineen heti paksuna pinkkana pois. - Sivuutamme Alapihan,  
 jossa Liisu-nuorikko laulaen hääää pikku taloudessaan. Emme  
 pysähdy Harjulaankaan, vaikka komea "rohveetta" pitkässä  
 rohdinhurstissaan juuri kohoaa saunapolkua huudellen rouvaa  
 kalakukon ja kokkelipiimän annantaan. Kuljemme ohi kauniin  
 Peltoniemen, emmekä edes Vanhallapaikalla viivy muuta kuin  
 sen verran, että näemme parvekkeella Äiti-kullan keinutuo-  
 lissaan ahkerat, rakkaat, kyhmyiset kädet lämpimän kesäpäi-  
 vän hyväiltävinä. Sukevan kohdalla pikapysähtymisen kiusaus  
 on liian suuri, - siellä näet laitetaan kuntoon Veikon ai-  
 naiseksi aiottua vanhanpojan kotoa, ripustetaan ikkunaan



verhoja, asetetaan Mona-Lisoja seinille - ja sitten muuta-  
 man vuoden kuluttua seistaan toukokuuisessa suviyössä, sydän  
 juhlovasta jännityksestä pakahtumaisillaan odottamassa maan-  
 ilman ehkä aurinkoisimman pienen poikalapsen ensimmäistä  
 parkaisua. - Jätämme Tainionkosken kohisevine Vuoksineen  
 ja Savitaipaleen kirkkaine, vehmaine, valkeine hiekkarantoi-  
 neen ja avaamme kirjamme juuri siltä sivulta, josta tämä  
 kaksoissisareni syntyi meidän perheeseemme ja siinäpä au-  
 keaakin katseltavaksemme koko ihana Peltosalmi syyskeuhäisen  
 aamun kirkkaassa valossa kukkaloistonsa keskellä. Tuossa  
 kävelee Isä, kädet selän takana, sikari suupielessä, pitkin  
 punaraitaista salin mattoa. Äiti ja Anni touhuavat jännitty-  
 nyt, huolestunut ilme kasvoillaan ruokaa pöytään. Mikäkö  
 sen jännityksen saa aikaan? Reinopa tietenkin, joka ensin  
 kotona hermoiltuaan on edellisenä päivänä livistänyt Kuo-  
 pioon sitä uusinta ihastustaan vastaan, joka vielä päälle  
 päätteeksi on ulkolaista tekoa. Eiköhön tuossa liene huolen  
 syytä kyllin! - Olinhan pikku siskona saanut tottua hieman  
 varttuneimpien veljieni "postillon d'amourina" olemiseen.  
 Juoksuttanut kirjeitä milloin Henna Kaisan pulleaan kouraan,  
 milloin taas kolunnut 'eksyksiin asti kirurgin vinnin pääs-  
 kyspesissä hakemassa sairasta kiharapäättä, kun ei herra  
 kandidaatti itse sinne uskaltanut, milloin taas selviteltyt  
 molempien veljieni ja erään helsinkiläisen professorin kau-  
 nissilmäisen kasvattityttären kohtalonlankoihin ilmaantu-  
 neita sotkuisia solmuja ym. ym.

Mutta tämä elokuinen aamu oli sittenkin vallan toista. Olin  
 saanut määräyksen - tai pyynnön - kukittaa uusi tulokas.

Hain puutarhasta kauneinta, mitä löysin ja taitoin juuri puhjenneen hehkuvanpunaisen neilikan. - Lieneekö tuossa kassassa vai tulijan iloisissa silmissä ollut jokin taika, mutta siihen hävisivät sekä huolet että jännitys ja niinhän Sinäkin Tanja sitten jälkeinpäin kerroit, että paitsi Reinon, tuntui kuin olisin ollut ainoa, joka "puhettasi" ymmärsin, niin omaksesi kuin sitten koko suuren perheemme omistitkin. -

Ja taas kääntyivät kirjani lehdet ja eteen aukeaa sangen iloinen sivu, *Silloinen Konstantininkatu on nyt Meritullinkatu* Helmin sali, jossa juhlitaan Tanjan ja Reinon häitä. - Vain kuvassa itsekin tuon tapauksen elin, koskapa juuri silloin hoitelin siihenastisen elämäni tärkeintä tointa vt. virkaa Kajaanin lastentarhassa. Ja niin kului talvi, tuli kevät ja kesä ja sen mukana pieni Meri-vauva, jolla äitinsä sanojen mukaan oli "so traurige finnische Augen".

Se vauva oli siitä vähän erikoinen, ettei sitä hoidettukaan niin kaikkien taiteen sääntöjen mukaan kuin toisia sisareni ja veljieni vauvoja. Ei, sitä vaan rakastettiin ja retuutettiin mukana minne ikinä ainaista vaihtelua kaipaavat vanhempansa halusivat mennä. Milloin keikkui vauvan koppa moottoriveneen kokassa, milloin trillojen takaistuimella, milloin missäkin. Mutta sattuihan sitä joskus niinkin tuulisia säitä tai muita voittamattomia esteitä, jolloin vauva oli jätettävä kotiin poikien vinttikamariin, jossa nuoripari asusti, ja silloin tunsu pikku-Annikin kelpaavansa mainio-  
sti vara-äidiksi. - Ja sitten tulivat toiset lapset, - Heidi kauniine punaisine palmikkoiineen, hartaan hartaasti toivotu Toivo ja vähän sitä ennen Elsa, josta tuli kuin ikioma



leikkilapseni. Kuinkahan monet mahtoivat olla ne illat, jolloin istuimme huoneessani Rauhankadun Ukilassa tulenosta viettäen, pähkinöitä räiskytellen ja satuja kertoillen, sillä satuja - niitä jaksoi Elsa kuunnella loppumattomiin. Pieni satuolentohan hän oli itsekin. Milloin prinsessa Rarahu Tahitilta, milloin Margareta Leekroos tahi vaan pieni orporaukka, jolla ei omaa isää ja äitiä ollutkaan.

Kirjassani riittäisi kuvia kuinka paljon tahansa. Voisimme kääntää sivua, jolla tuikkisivat vastaan isoisan tarmokkaan iloiset silmät, tai katselisimme isoäidin, paljon elämää kokeneen, viisautta kuvastavia kasvoja, mutta ehkäpä jo jätämme enemmän kuvat toiseen kertaan. Sen vain toteamme, että melkein kaikki ovat sivellyt hyvin kirkkain ja helein värein. Tuleehan toki vastaan syvän sinisiäkin, surun värittämiä sivuja, tulee rakkaitten sairautta ja kuolemaa ja tulee melkein mustiakin, vainovuosien kuvia, mutta ei toki ainoatakaan niin tummaa, etteikö siihen joltain kulmalta katsottuna pääsisi pilkottamaan päivä.

Katsomme vielä yhden ainoan kuvan, ennenkuin suljen kirjani. Se on kuva kaksoissisarestani sellaisena kuin hän nyt on: valkotukkaisena, nuorena aina pelottomasti omana itsenään, silmät elämän löytöretkeilijän ainaista iloa säteilevänä. - Ja sen kuvan alle piirtyy kuin itsestään kiitos, - kiitos siitä tosin usein kirpeästä, mutta aina elämänmyönteisestä raikkaasta ja terveestä panoksesta, jonka tähän meidän suureen, ehkä hieman pessimistiseen, ehkä hieman sentimentaaliseen, mutta niin rakkaaseen perheeseemme tolt.

A n n i.

## ANNIN TERVEHDYS

kokoukseen: "Peltosalmen Lagus-suvun kokoontuminen lauantaina syyskuun 20. p:nä 1969 klo 12 Messilän kartanohotellissa Holololassa".

"Jutellessani Vilho-veljeni tyttären Liisa Hännisen kanssa Karhulassa tuli hän maininneeksi, ettei heillä, Peltosalmen ukin hänen aikaisilla lapsenlapsilla ollut juuri paljonkaan persoonallisia muistoja ukista "Peltosalmen ajoilta". Liisa puolestaan sanoi vaan muistavansa ukin heittelemässä pieni sokerikaramellimunia pitkin salin lattiaa, josta lapset sitten noukkivat niitä suuhunsa. Sen verran sitä hygieniää harrastettiin siihen aikaan ja aika terveitäpä heistä kaikista sittenkin tuli. Liisa esitti, että me "vanhat" tarinoisimme vähän entisistä ajoista ja siellähän onkin mukanaan Aini, Saimi ja Reino, joilla varmasti juttu luisua, mutta kun nyt sattuneesta syystä minä neljäs "vanhuksista" olen poissa joukostanne, niin panen vain täten korteni yhteiseen kekoon. Pistäydytäänpä siis Peltosalmen entiseen perhepiiriin, jonka valtaisan lapsiparven kasvattamisesta joku ystävällinen henkilö oli ukkia säälitellyt. - Ei siinä mitään ihmeitä tarvita, oli kuulemma Peltosalmen ukki tuuminut, kasvattaa vain vanhimman, niin kaikki muu sujuu sitten itsestään. (Vanhin kasvattaa ne toiset.) Noinkohan lienee käynyt. Siinä vanhempamme olivat kylläkin aikalailla nykyaikaisia, ettei ruumiillista kuria kai paljonkaan käytetty. Ainakin omalta kohdaltani muistan vain yhden ainoan Koivuniemen herran kanssa tehdyn tuttavuuden. Mamman jämtti "sisä" sai tavallisesti "pikku poikien" (Reinon ja Veikon) sekä minun välilläni syntyneet selkkaukset vaimenemaan. Mutta jos sitten



asiat menivät oikein tiukkaan takalukkoon, sai syntinen Papalta aika mojovan luunapin pienelle kädenselälleen ja sekös olikin erinomainen sotkuisten solmujen selvittäjä.

Ehkä teidän nykyisten nuorten rouvien olisi mukavaa kuulla, kuinka esiäitimme herroja luomakunnankruunuja kunnioittivat. Niinpä en minä esim. muista kuulleen äitini puhuttelevan isää sanalla sinä. Hehän olivat molemmat kotoisin ruotsinkielisistä - vaikka ei -mielisistä kodeista, joten heidän keskeisenä kielenään säilyi aina ruotsi ja siinä käytti äiti aina isää puhutellessaan kolmatta persoonaa. No, sattuiapa kerran Eino Nivangan pikku poikana ollessa tällainenkin juttu. - Sekin puolestaan vain todistaa, miten huomioiva kielikorva Einolla jo lapsesta saakka oli. Ehkä ei oma sanontani ole juuri se, mitä äiti silloisessa lauseessaan käytti, mutta kuulukoonpa nyt vaikka näin: "Ha' Johannes redan fått posten i dag?" Saimi ja Aini muistavat äidin kysyneen: "Ha' Johannes varit här?" Eino tuijottaa silmät suurina Helmiin kysyen, mitenkä mummi sanoi noin rumasti ukille. Mitenkä rumasti - eihän kyllä, väitti Eino, mummi sanoi ihan selvästi ukkia hajuhannekseksi.

Meillä Peltosalmella kävi varsinkin kesäiseen aikaan paljon vieraita. Tuli piispaa jos pappia, maaherraa ja neuvosta jos johonkin sorttiin, niin kävihän siellä kerran kenraalikuveröönri Obolenskikin seurueineen. Näitäkös vierailuja me Veikon kanssa milteipä vauhkoina pelättiin. Mutta toista oli Reino. Hänelle oli jo nähtävästi kätkeyeen lahjoitettu armoitetun seuramiehen elkeet, eikä hän suinkaan koskaan vieraita kaihtanut. Niinpä satuin kerran erään herrajoukon lähdettyä kuulemaan isän lausahtavan äidille: "Reino, han sprang hela tiden efter oss som en hundvalp."

Liisa kysäisi mm., tekikö ukki muuta kuin kulki Peltosalmen ja -niemen väliä. Yrittäisinköhän hieman, vaikka hyvin vajavaisesti hänen jo harmaapäänä viettämänsä esim. talvipäivää kuvata. Harmaa "schlafrokki" yllään kulkee ukki aamuhämärissä uunilta uunille. Polttopuut on sisäkkö Mari latonut valmiiksi, mutta syttytuohi kiskaistaan vahvoin hampain koivuhalon kyljestä ja kohta roihuaa iloinen tuli pesässä. - Sitten miettelystä kävelyä, kädet seläntakana, sikari suupielessä pitkin salin lattiaa ikkunan luota toiselle ja lämmityksen hoiteltua, kunnes pellit saa sulkea. Kopautukset ilmapuntariin - lämpömittarin tarkkailu - niin, ja olipa aivan unohtua öljylamppujen hoito. Se tapahtui keittiössä n.k. sepän pöydän ääressä, jonne sisäkkö oli kannellut lamput valmiiksi. - Ja päivän tärkein tapahtuma, postin saapuminen paksussa nahkalaukussaan, joka sisälsi sanomalehtiä H:bladetista Suomettareen ym. aikakausi-, ammatti- ym. julkaisuista puhumattakaan. Sivumennen sanoen kuuluu muutamien naapureiden uteliaisuutta häirinneen suuresti se, että neuvos luki niin monen puolueen lehtiä, ettei hänen poliittisesta kannastaan saanut kunnon tolkkua kukaan. Päivän mittaan ilmestyivät isän konttorihuoneeseen Peltosalmen maanviljelyskoululta vouti työllistyneen ja pehtori Kuuselasta tuumimaan seuraavan päivän töistä. - Ja saapuihan se sitten viimein - ensin "retepöydässä" istuttua ilta-ateriakin, jonka kestäessä monen nuoren agronomin viisaus ja kunto punnittiin. Se riippui näet aika paljon siitä, maistuiko "yölysti" heti kärkeen, vai pitikö sen hienoon aromiin noin vain hiljaksen totutella. Jospa lisäisin näihin muisteloihin vielä yhden.

Oli kesä ja pitkän, pitkän poudan ja helteen jälkeen tulee vih-



doin kauan kaivattu sade. Silloin kävelee ukki paitahihasillaan pitkin pihamaan käytäviä, onnellisena, harmaa tukka märkänä, iloisesti lausahdellen: "Tämä ei ole vettä, se on mettä".

Tässä muutama pienen pieni piirto isän vanhuuden ajoilta. Hänen työstään valtiopäivämiehenä, monenlaisten maatalous-, suoviljelys- ym. yhdistysten keskeisenä henkilönä sekä maatalouskoulujensa nuorison kasvattajana jääköön vanhempien sisarusteni kertoman varaan.

Toivoen teille kaikille oikein antoisaa, viihtyisää ja hyvää yhdessä oloa lähetän jokaiselle sydämelliset terveiseni.

A n n i - f a s t e r i .

ERÄITÄ MUISTOJA ÄIDIN VIIMEISILTÄ ELONHETKILTÄ TÄÄLLÄ  
(Kirjoitti Aini 25.IV.1970)

Olen sanomattoman kiitollinen siitä, että sain taitavan sairaanhoitajan, sisar Ruusa Ruotsalaisen kanssa hoidella rakasta Äitiämme hänen viimeisen sairautensa aikana, koulukodissani Peltoniemessä. - Äidin lähdetty Helsingin kodistamme oli Anni-siskomme velvoitettu jatkamaan edelleen lastentarhanopettajan työtään Helsingissä. Äidin varsinainen hoitaja, tohtorinna Rosenberg, joka oli Annin tukemana uskollisesti huolehtinut äidin hoidosta usean vuoden ajan ja seurannut äitiä Iisalmeenkin, oli tilapäisesti matkustanut Helsinkiin Saimi-siskomme hammaspotilaaksi. Äidin sairastuttua sain sitten seurakuntamme diakonissan, sisar Ruusan avukseni. Ollessamme äidin vuoteen äärellä toukokuun 9. päivän illalla ehdotti Ruusa, että menisin hetkeksi lepäämään omaan huoneeseeni. Kieltäydyin heti ja hämmästyksellemme oli äiti kuullut sananvaihtomme (hänen kuulonsa oli ~~näet~~ viime vuosien aikana ollut hyvin heikko, joten oli käytettävä apuna kuulotorvea). Nyt oli kuulo äkkiä palautunut ja äiti huomautti, että "Älä jätä minua, ethän koskaan ennenkään ole jättänyt". Samassa hän pyysi: "Laula minulle: "Mä olen taimi sun tarhassas ja varten taivasta luotu..."". Lauloimme sen ja sitä seuraavan säkeistön:

"Mua suojaa sä Isä armoinen  
Sun Henkes voimalla vielä  
Ja tieni johdata taivaaseen  
Ijäiseen elohon siellä".

Säkeistöjen välillä kysyi Ruusa, huomaanko että äiti laulaa mukana. Havaitsin sen kyllä. Virtemme päätyttyä kuiskasi Ruusa:



"Nyt on täti lähtenyt". "Ei", sanoin, "tunnen miten hän edelleen puristaa minua kädestä". "Se puristus on kuitenkin irroitettava, jäsenemme jäävät erotessamme täältä samaan asentoon, missä ne olivat", selitti helläkätinen ystävämme. - Äidin lähtö tapahtui siis 9. päivänä toukokuuta kello 22,30 vuonna 1946. Rauhallisen suloinen se oli ja tuon rakkaan lastenvirren saattamana, jonka äiti jo varhaisimmassa lapsuudessaamme oli meille opettanut, hän siirtyi täältä iäisyyteen.

Vaikka hyvin tiesin, että sekä sisarusteni että oma kaipaus äidin meidät jätettyä tulisi olemaan syvä, en voinut muuta kuin hartaasti kiittää Taivaan Isää siitä, että rakkaimpamme oli saanut siirtyä siihen kotiin, jonka Jeesus on omilleen valmistanut. Kolme viimeistä elinvuottaan oli äiti ollut aivan sokea, mutta kukaan meistä ei ollut senkään johdosta kuullut häneltä ainoaakaan valituksen sanaa. - Rukouksissaan, jotka hän useimmiten lausui puoliääneen, hän aina vaan kiitti hartaasti Jumalan lahjoista, joita vakuutti kautta koko liki 92 vuotta kestäneen elämäntaipaleensa aikana runsaasti saaneensa. Oli kuin hän olisi saanut elää todeksi sen Jumalan ihanan lupauksen, joka on ilmaistu Jes. 46. luvun 4:nnessä säkeistössä ja kuuluu:

"Teidän vanhuuteenne asti Minä olen sama,  
hamaan harmauteenne saakka Minä kannan,  
niin Minä olen tehnyt ja vast'edeskin:  
Minä nostan, Minä kannan ja pelastan."